

Srba, pan profesor

Když jsem před lety nastoupila na studium brněnské divadelní vědy, byla katedra stále ještě pod silným vlivem Bořivoje Srby. Všichni jsme jej ctili jako hegemonu v mnoha směrech, už jen pro jeho neskutečnou erudovanost a mnohdy velmi trefně mířené dotazy na naše chatrné znalosti. Slavný Srbův dotaz „Vážení, co čtete?“, provázený pevně zpytavým pohledem, se zarával hluboko do paměti nás všech. Všechno proto, že některé z jeho přednášek byly povinné a představovaly vlastně svého druhu znalostní síto, jímž projít bylo předpokladem k dalšímu studiu. Jiným fenoménem se stala rukou psaná poznámka na lavici v učebně číslo 11 (ještě v budově na Arne Nováka 1, v místech, kde dnes sídlí filmová věda), která zněla „Není Boha kromě E. F. Buriana a Bořivoje Srba je jeho prorokem“. Jak přitom Srba nerad zkoušel, jak nechtěl sedět u žádných státnic nebo velkých zkoušek a jak vždycky vymýšlel alternativní formy ukončení předmětů, při kterých nás ovšem rafinovaně učil ovládnout znalosti a přitom je prezentovat v rámci posouvání svých vlastních myšlenkových schopností, bylo všeobecně známo. Dodnes si vzpomínám na hodiny s ním strávené v jeho kabinetu, v původní Šafaříkově pracovně, kam měli studenti přístup jen málokdy a vždycky vstupovali s patřičným respektem, kdy se mě ujal jako posledního žáka, jemuž doporučil zabývat se ve své první seminární práci avantgardou. Učil mě velmi trpělivě, přitom ovšem kriticky, překonat zakopávání o svou vlastní neschopnost verbalizovat myšlenky, převádět je do písemné podoby a vsazovat je do kontextu rodícího se textu práce. Jako skvělý redaktor a editor pracoval s předchozími ročníky studentů velmi bedlivě na formě i obsahové hodnotě našich prací i za cenu času přesahujícího rámec vyhrazený pro jeho seminář. Jeho záladné otázky („Andreo, pozor!, byl tam někdo sám nebo samoten?“) a poučky ke struktuře, na něž narážím ve své praxi prakticky denně, mi pomohly hledat cestu k metodě psaní a ujasnit si rozdíl mezi odborným textem a formální nejednotností naplněnou frázemi, nabubřelými slovními obraty a žurnalismy. Učil mě také překonat syndrom prázdné stránky a vštěpoval mi svou vizi o nutnosti každodenního psaní čehokoliv, poznatků, čtenářských deníků nebo snů, které povede k zlepšení schopností písemné formulace vědeckého sdělení. Patřila jsem také k těm, kdo Srbovi dělali tzv. přepisovače v době, kdy se připravovala publikace *Múzy v exilu* (vyd. 2003), a zažila jsem s ním i chvíle, kdy složitě sám precizoval myšlenku dlouhou na deset řádků, aby ji vzápětí dokázal přeformulovat na řádků patnáct. Teprve v takové formě pro něj bylo jím ztvárněné souloví uchopitelné, srozumitelné a jediné možné, dokud se text nepřenesl do další verze, kde bylo potřeba text znovu upravit a přepracovat až k naprosté dokonalosti verze číslo deset, s níž ani pak nebýval zcela spokojen. Srba nebyl jednoduše uchopitelný, v lingvistickém i verbálním projevu toužil po absolutní dokonalosti, lidsky miloval rebely, upřednostňoval je a dával jim šanci daleko více než těm klidným a způsobilým.

Vzpomínám si, jak vycházel z kabinetu na přednášky s velkou hordou knih a materiálů pod paží, mírně nahnutý na stranu podle tíhy závaží, které na přednášku nesl. Často za touto hromadou podkladů sám zmizel, jakmile si sedl. Nadechl se, rozhlédl se, okomentoval účast, potom vzal do rukou svoje přednášky, které nám slovo od slova předčítal, někdy spíše diktoval. Absolvovali jsme mnohá komplikovaná souvětí o mnoha větách vedlejších i hlavních, kde se podmínky mísily s přísudky, burcujícími upadající soustředěnost a mnoho dotazů „na oživení v sále“, čas od času vystřídané dynamickou hrou na klavír v učebně číslo 13, k němuž se vrhl pokaždé, když

viděl v našich očích, že momentálně zcela tápeme. Jeho obdiv k Berliozově *Fantastické symfonii*, k moderní hudbě, k hudební kompozici, k vedení hudby skrze postavu dirigenta velice často procházel jeho myšlením o divadle a jeho struktuře, o rekonstrukci inscenačního tvaru. Milovali jsme jeho odbočky, ať už spadaly do sféry hudební, divadelní, literární nebo společensko-historické. Jeho typické gesto v přednáškovém sále Divadelní fakulty JAMU, kterým doprovázel svoje zahledění do hlubokých znalostí, bylo ilustrováno pootočením se směrem k žebrovanému radiátoru, na nějž pokládal ruku – tou při příjemných vzpomínkách žebra topení jemně hladil, při nepříjemných do nich dlaní jemně tloukl na zdůraznění svých pocitů. Nikdo z nás si tenkrát také nedovolil říct, že byl profesor lišák, který se výborně bavil ve chvíli, kdy nás nachytil na neznalostech z oblasti literatury, nebo tehdy, když jsme se nechali strhnout k diskusi a oponovali si někdy i vcelku vášnivě nad impulsy, jež nám nenápadným podsouváním vnášel.

Situace na katedře se změnila a profesor Srba z ní nakonec odešel pod vlivem soukolí, o jehož složitosti jsme se my, studenti, mohli jenom dohadovat. Při svém odchodu z katedry udělal pro všechny studenty poslední setkání, na něj dorazilo jen několik posledních mu alespoň trochu věrných – tehdy nás pozval i do svého vyhlášeného Srbiho hnízda v Husovicích, kde jsme si povíдали do pozdních hodin. Nechal pro nás otevřeny svoje přednášky na JAMU, neztratili jsme se tedy navzájem a ještě nějakou dobu jsme se nechávali odchovat jeho znalostmi českého divadla od baroka po zlatá šedesátá. Ještě pár měsíců, ne-li let od svého odchodu z divadelní vědy, chodíval na Filozofickou fakultu, byť už za jinými úkoly a povinnostmi. Kdykoliv jsme se setkali, ptal se mě na detaily, na všechno, co se s námi děje dál, jak kdo z nás pracuje, v jakém výzkumu pokračuje, jak se nám daří. Za všemi těmi otázkami bylo znát, že je pro něj katedra srdcovou záležitostí a že se s odchodem odtud nesmiřuje snadno.

S laskavou výčitkou jsem přijala i jeho poznámku na okraj své disertační práce, jejíž obhajoba spadala do další vývojové fáze katedry: „Andrejo, čekal jsem od vás nejméně čtyři sta stran!“ Dodnes mě mrzí, že si práci, kterou jsem kvůli jeho špatnému zraku nechala vysázet větším písmem, nemohl tehdy přečíst a oponovat ji. Věřím, že by jeho připomínky pomohly precizovat moje závěry a posunuly by mě zase dále v oblasti, pro kterou mě kdysi zmánil.

Stejně jako mnoho žáků, kteří prošli jeho rukama, lépe řečeno byli poznamenáni jeho myšlením a vnímáním světa, ať už na divadelní vědě nebo na Divadelní fakultě JAMU, vnímám dodnes jeho impulsy a osobně mu vděčím za naznačení cesty. Bylo na každém z nás, jestli jeho hozenou rukavici přijme, nebo si poradí po svém.

Andrea Jochmanová